

SÚČASNÁ SLOVENSKÁ JAZYKOVEDA (ČO MÁME, ČO NÁM CHÝBA A ČO ĎALEJ?)

Martin Ološtiak

*Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
Ul. 17. novembra 1, Prešov – Panská 26, Bratislava
E-mail: martin.ološtiak@unipo.sk*

OLOŠTIAK, M. (2023): Contemporary Slovak Linguistics (What We Have, What We Are Missing and What's Next?). In: *Slovenská reč*, 88/1, 90 – 112.

Abstract: The paper concentrates on the state of contemporary Slovak linguistics. Divided into five parts, it provides an analysis of its strengths and weaknesses. First, a brief overview of similar summarizing papers is given. The second part presents the most important publication results in the areas of lexicography, grammatical and morphosyntactic research, lexicology, derivatology, dialectology, stylistics, sociolinguistics, psycholinguistics, pragmalinguistics, theory of standard language, onomastics, popularization and cultivation of language, diachronic research, linguodidactics and corpus-driven research respectively. The third part highlights several areas that do not receive sufficient attention in Slovak linguistics, particularly phonetics, phonology and orthoepic dictionary, phraseology and phraseological dictionary, synthetic grammatical compendia, popularisation outputs, among others. The focus of the fourth part is the discussion on the main causes of the current state of the art and identification of objective and subjective circumstances behind these causes. Finally, the paper outlines the ways how the current situation could be improved and white spots on the map of Slovak studies could be gradually completed.

Keywords: Slovak linguistics, state of the art, strengths, weaknesses, opportunities.

Článok v skratke:

- Aké sú výsledky výskumu jazykovednej slovakistiky za posledné decénium? V akých oblastiach slovakistika dosiahla významné úspechy?
- Čo chýba slovenskej jazykovede? Aké konkrétne projekty, resp. výstupy slovakistika nemá a mohla či mala by mať?
- Aké okolnosti a faktory ovplyvňujú rozvoj súčasnej slovakistiky?
- Aké sú možnosti ďalšieho rozvoja slovenskej jazykovedy? Akým spôsobom je možné zaplniť biele miesta na mape slovenskej jazykovedy?

1. ÚVOD

Bilančné články či reflexie o stave a perspektívach rozvoja výskumu v istej oblasti sa publikujú najmä pri rôznych kalendárových príležitostiach – jubileách či v zlomových obdobiach (Horecký 1970). Na stránkach Slovenskej reči v priebehu jej 90-ročnej existencie bolo publikovaných niekoľko takto zameraných príspevkov, v ktorých možno nájsť viacero motívov – paradoxne – aktuálnych aj dnes. Napríklad

J. Stanislav v príspevku *Úlohy slovenskej jazykovedy* z roku 1946 poukazuje na absenciu akademickej gramatiky. O dvadsať rokov neskôr v článku s rovnakým názvom J. Ružička (1966) volá po modernizácii, rozumnej deľbe práce, ako aj po náležitom balanse medzi internacionálnym a nacionálnym. V príspevku *Hlavné črty a úlohy slovenskej jazykovedy* ten istý autor okrem iného upozorňuje na dôležitosť metodológie a koordinácie vo výskume, odbornú a národnú izoláciu a nedostatok interdisciplinarity (Ružička 1974).

Z ďalších sumarizačných a prehľadových príspevkov, ktoré sa pri rozličných príležitostiach a z rozličných uhlov pohľadu venovali vývinu slovenskej jazykovedy, a to buď všeobecne, ale aj zameriavajúc sa na istú čiastkovú oblasť či publikačnú platformu, možno spomenúť texty Ľ. Nováka (*Problémy a úlohy slovenskej jazykovedy*, 1935), V. Blanára (*Prehľad jazykovedy na Slovensku v rokoch 1939 – 1948*, 1948/1949), E. Jónu (*Slovenská jazykoveda v r. 1945 – 1955*, 1955; *O nových úlohách slovenskej jazykovedy*, 1969), J. Ružičku (*Výskum gramatickej stavby po r. 1945*, 1960), F. Buffu (*Polstoročie výskumu slovenských nárečí*, 1969), J. Oravca (*Pol storočia vo výskume slovenskej gramatiky*, 1969), F. Mika (*Polstoročie slovenskej štylistiky*, 1969), I. Kotuliča (*Výskum dejín slovenského jazyka za uplynulé polstoročie*, 1969), Š. Peciara (*Dvadsaťpäť rokov slovenskej jazykovedy*, 1970; *Tridsať rokov rozvoja slovenskej jazykovedy*, 1975; *Odras základného výskumu slovenčiny v časopise Slovenská reč*, 1985), J. Bosáka a kol.¹ (*Štyridsať rokov rozvoja slovenskej jazykovedy*, 1985) či F. Kočiša (*Súčasný stav a perspektívy výskumu slovenského jazyka (Zamyslenie po 150. výročí štúrovskej slovenčiny)*, 1994a; *Slovenčina na križovatke európskych dejín*, 1994b).

Aj z uvedeného krátkeho (a vôbec nie vyčerpávajúceho) prehľadu vyplýva, že reflexívnych textov mapujúcich stav, vývin a perspektívy slovenskej jazykovedy v konečnom dôsledku nie je málo, no takmer napospol sú staršieho dáta. Pokiaľ je nám známe, po roku 1994 takýto typ textu nebol publikovaný.² Aj preto našej jazykovednej komunite ponúkame príspevok, ktorý dozrieval niekoľko rokov a ktorý je prejavom potreby verejne vyjadriť náhľad na vedecko-odborné smerovanie slovenskej jazykovedy³, ako aj jej inštitucionálnu organizáciu. Jeho cieľom je iniciovať nezaujatú a vecnú diskusiu na túto tému, ktorá podľa nášho názoru absentuje a ktorú pritom nepochybne možno považovať za veľmi potrebnú. Poznámky sa sústreďujú najmä (hoci nie výlučne) na oblasť základného výskumu, pretože tento typ výskumu pokladáme za fundament rozvoja každej vednej disciplíny. Isto nie náhodou

¹ Autori príspevku sú uvedení len v tele článku (J. Bosák, K. Buzássyová, L. Dvonč, J. Horecký, J. Kačala, F. Kočiš, M. Majtán, J. Mistrik, I. Ripka, E. Sekaninová).

² Výnimkou je jubilejné tematické číslo Slovenskej reči (3/2022), ktorého cieľom je ukázať, akým spôsobom táto publikačná platforma počas 90 rokov prispela k rozvoju slovakistickej jazykovedy.

³ Aj keď význam kolokácie *slovenská jazykoveda* je celkom prirodzene širší, v predkladanom texte sa sústreďujeme na slovakistickú lingvistiku.

UNESCO vyhlásilo minulý rok 2022 za Medzinárodný rok základného výskumu pre trvalo udržateľný rozvoj.⁴

Aká je teda slovenská jazykoveda z pozície súčasníka v roku 2023? Pri pokuse o *načrtnutie* niekoľkých možných odpovedí na túto otázku uplatňujeme dvojakú optiku. Najprv stručne naznačujeme kontúry výsledkov aktuálneho výskumu (2. Čo máme?). Aktuálnosť vnímame v horizonte cca 10 rokov. Nie je a nemôže byť našim cieľom v tomto texte rezumovať dlhšie časové obdobie. Pravda, ak si to výklad vyžaduje, pre úplnosť spomíname aj staršie diela, ktoré tvoria poznatkové kontinuum s prácami z vybraného decénia. Následne sa zameriavame na charakteristiku bielych miest na mape slovenskej jazykovedy (3. Čo nám chýba a v čom zaostávame?) a na načrtnutie príčin, ktoré stoja v pozadí súčasného stavu (4. Príčiny a aktuálny kontext). V neposlednom rade sa snažíme odpovedať na otázku, akými spôsobmi by bolo možné tieto biele miesta postupne zaplňať (5. Čo ďalej?).

2. ČO MÁME?

Aktuálna slovakistika je, prirodzene, veľmi pestrá a kvalitatívne a kvantitatívne diferencovaná – inštitucionálne aj metodologicky. Nasledujúca pasáž nemá väčšiu ambíciu ako načrtnúť najviac viditeľné vedeckovýskumné prúdy, ktoré sa v rámci lingvistickej slovakistiky uplatňujú. Explicitne uvádzame najmä práce syntetického charakteru (slovníkové a knižné tituly). Prirodzene, takýmto spôsobom obraz slovenskej lingvistiky nevyčerpávame v úplnosti, no na vymenúvanie čo i len závažnejších vedeckých štúdií a článkov jednoducho nemáme priestor. Postupne venujeme pozornosť lexikografii, morfosyntaktickým, slovotvorným, morfematickým, lexikologickým, frazeologickým, nárečovým, štylistickým, sociolingvistickým, psycholingvistickým, pragmalingvistickým výskumom, teórii spisovného jazyka, onomastike, dejinám a vývinu slovenského jazyka, korpusovej lingvistiky, slovakistike v didaktickej aplikácii a v neposlednom rade lingvistickej popularizácii.

2.1. Azda najviditeľnejšie (aj smerom k laickej verejnosti) sú slovníkové výstupy. Kontinuálne sa pracuje na doteraz najväčšom a najmodernejšom lexikografickom projekte, na *Slovníku súčasného slovenského jazyka* (1. zv. A – G, 2006; 2. zv. H – L, 2011; 3. zv. M – N, 2015; 4. zv. O – Pn, 2021; SSSJ). V tejto súvislosti je potrebné upozorniť aj na jeho „spin-off“, používateľskú verziu, elektronický *Ortograficko-gramatický slovník. A – Ž*, obsahujúci gramatickú informáciu o cca 155 000 jednotkách.⁵ Ďalší všeobecný výkladový slovník (*Krátky slovník slovenského jazyka*) v roku 2020 vyšiel v piatom, doplnenom vydaní (premiérovo vo Vydavateľstve Matice slovenskej).

⁴ Viac informácií sa nachádza na stránke SAV^[1].

⁵ Podrobnejšie informácie sa uvádzajú na webovej stránke^[2]. Slovník je dostupný na slovníkovom portáli JÚLŠ (porov. ďalej).

Dlhšie je dokončený sedemzväzkový *Historický slovník slovenského jazyka* (1991 – 2008), pracuje sa na *Slovníku slovenských nárečí*, z ktorého nateraz vyšli tri zväzky (1. zv. A – K, 1994; 2. zv. L – P (povzchádzať), 2006; 3. zv. P (poza) – R, 2021). Časový odstup medzi vydaniaми jednotlivých zväzkov signalizuje, že tento projekt sa nerealizuje bez ťažkostí a ostáva dúfať, že sa ho podarí úspešne dokončiť v čo najkratšom čase.

Je pozitívne, že potenciál korpusového výskumu a korpusových zdrojov (porov. 2.8.) sa využíva nielen pri práci na spomínanom SSSJ, ale konečne sa podarilo vydať aj špecializované diela založené na korpusových dátach: *Frekvenčný slovník slovenčiny na báze Slovenského národného korpusu* (Garabík a kol. 2017); *Frekvenčný slovník hovorenej slovenčiny na báze Slovenského hovoreného korpusu* (Gajdošová – Šimková a kol. 2018); *Retrográdny slovník súčasnej slovenčiny. Slovné tvary na báze Slovenského národného korpusu* (Garabík a kol. 2018). Možno sem zaradiť aj dva kolokačné slovníky: *Slovník slovných spojení. Podstatné mená* (Ďurčo – Majchráková a kol., 1. vyd. 2015, 2. vyd. 2017), *Slovník kolokácií prídavných mien v slovenčine* (Majchráková – Chlpíková – Bobeková 2017).

Osobitnú pozornosť si zasluhuje vôbec prvé slovakistické lexikografické dielo svojho druhu – *Stručný etymologický slovník slovenčiny* (Králik, 1. vyd. 2015, 2. vyd. 2019). Toto dielo výborne rezonuje nielen v odborných kruhoch, ale dostalo a dostáva sa mu oprávnené širšie spoločenské uznanie nielen v podobe konkrétnych ocenení, ale aj vo forme záujmu zo strany verejnosti (slovník sa radí medzi najpredávanejšie publikácie vydavateľstva Veda). Je to zvlášť cenné pre celú jazykovednú komunitu. Žiada sa tiež podčiarknuť, že ide o dielo jedného autora, čo je v súčasnom lexikografickom kontexte rarita.

V súvislosti so slovníkmi vydanými pod kuratelou JÚĽŠ je potrebné vyzdvihnúť, že mnoho z nich je k dispozícii online na slovníkovom portáli^[2].⁶ Oceňuje to odborná (lingvistická aj nelingvistická), ako aj širšia kultúrna verejnosť.

Za druhé lexikografické centrum (po Bratislave) možno označiť Prešov, kde v tunajšom univerzitnom prostredí vyšlo viacero špecializovaných a unikátnych lexikografických diel, ktoré sú súčasťou širšie koncipovaných výskumných projektov v oblasti morfológie, tvorenia slov, valencie, onomastiky či právnej terminológie: *Morfematický slovník slovenčiny* (Sokolová a kol., 1999), *Slovník koreňových morfém slovenčiny* (Sokolová a kol., 1. vyd. 2005, 2. vyd. 2007, 3. vyd. 2012), *Retrográdny morfematický slovník slovenčiny* (Ološtiak a kol. 2015); *Slovník slovo tvorných prostriedkov v slovenčine* (Ološtiak a kol. 2021); *Valenčný slovník slovenských slovies* (Nižníková – Sokolová 1998); *Valenčný slovník slovenských slovies*. 2. zv. (Nižníková 2006); *Valenčný slovník slovenských slovies na*

⁶ Okrem slovníkov JÚĽŠ sprístupňuje aj viaceré druhy databáz – Terminologický portál^[4], Lexika slovenských terénnych názvov^[5], Etymologická databáza slovenskej lexiky^[6].

korpusovom základe (Ivanová a kol. 2014); *Slovník slovenských eponým* (Ološtiak a kol. 2018); *Slovník právnických termínov pre verejnosť* (Imrichová a kol. 2015). Keď sa spomínajú špecializované diela, treba k nim pridať aj dva slovníky profesionalizmov z bratislavskej produkcie, *Slovník divadelných profesionalizmov* (Orgoňová a kol. 2019) a *Slovník policajných profesionalizmov* (Bartalošová a kol. 2021).

2.2. Významný prúd reprezentujú gramatické (morfosyntaktické) výskumy, realizované v rozličných teoreticko-metodologických rámcoch. Takpovediac tradičnú funkčno-štruktúrnú líniu predstavujú práce J. Kačalu (*K podstate vety (syntetický pohľad)*, 2012; *Syntagmatický slovosled v slovenčine*, 2013; *Teória vetného člena*, 2015; *Polopredikatívne konštrukcie v slovenčine (s osobitným zreteľom na prechodníkové konštrukcie)*, 2017; *Fenomén zloženosti v jazyku, osobitne v syntaxi*, 2019), ale napríklad aj morfológické, do širšieho slavistického kontextu zasadené monografie P. Žiga *Analógie a anomálie v substantívnej deklinácii slovanských jazykov* (2012) a *Vývin substantívnej deklinácie v slovanských jazykoch* (2017). Tradičný a komunikačno-pragmatický prístup k syntaxi sa kombinuje v učebnici M. Ivanovej *Syntax slovenského jazyka* (1. vyd. 2011, 2. vyd. 2016).

Ďalšie morfológické práce, ktoré sa venujú neslovesným slovným druhom, sú rôznym spôsobom interdisciplinárne poprepájané najmä so sociolingvistikou a korpusovou lingvistikou: *Spojky a spájacie prostriedky v slovenčine* (Kesselová a kol. 2013), *Zámená v neinštitucionálnej dialogickej komunikácii dospelých na východnom Slovensku* (Bodnárová 2018), *Personálna a sociálna deixa v slovenčine* (Kesselová a kol. 2019). V rámci morfosyntaktických výskumov prominentné postavenie majú výstupy, zaoberajúce sa rôznymi aspektmi verb – najmä aspektuálnosťou, modálnosťou, valenciou a sémantikou: *Aspektuálnosť a modálnosť v slovenčine* (Ivanová a kol. 2009), *Sloveso vo svetle kognitívnej gramatiky* (Kyseľová – Ivanová 2013), *Verbálne kategórie aspekt a tempus v slovenčine* (Sokolová – Žigo 2014), *Vybrané aspekty valencie verb v slovenčine* (Ivanová a kol. 2017), *Modálnosť a modálne verba v slovenčine* (Ivanová 2017), *Medzi konaním a dianím. Sémantické aspekty verba a valencia* (Kyseľová 2017). Slovesná a vetná modálnosť slúži aj ako odrazový mostík pri skúmaní modálnosti na úrovni textu: *Od modálnosti vety k modálnosti textu* (Dudová 2014). Registrujeme aj pokus o pragmatické uchopenie gramatických javov, ktoré je explicitne avizované aj v názve: *Pragmatická gramatika I* (Popovičová Sedláčková – Piatková 2021).

2.3. Pozornosť sa taktiež venuje rôznym aspektom fungovania slovej zásoby; porov. *Slang v mládežníckom diskurze* (Popovičová Sedláčková 2013), *Variety metafor* (Bohunická 2013), *Metaforika činnostného aspektu jazyka* (Bohunická 2014), *Viacslovné pomenovania v slovenčine* (Ološtiak a kol. 2015), *Hovorové lexémy v publicistických textoch* (Jasinská 2019).

Z oblasti slovotvorby okrem slovníkových výstupov boli publikované viaceré syntetické diela: *Kompozitá v slovenčine* (Vužňáková 2012), *Sloveso a zmysly – slovotvorba a vidotvorba* (Janočková 2014), *Kvalitatívne a kvantitatívne aspekty tvorenia slov v slovenčine* (Ološtiak a kol. 2015), *Slovenské a poľské adjektívum z aspektu slovotvornej motivovanosti* (Vojteková 2016), *Slovotvorná adaptácia a kompozitnosť v slovenčine* (Ološtiak – Vojteková – Oriňáková 2018), *Kapitoly zo slovotvornej adaptácie prevzatých slov v slovenčine* (Ološtiak a kol. 2021).

V napojení na širší medzinárodný výskum D. Baláková a V. Kováčová publikovali knižné práce venujúce sa biblickej frazeológii: *Nasledije Biblii vo frazeológii* (Baláková a kol. 2013), *Lepta biblejskej mudrosti: biblejskije krylatyje vyraženija i aforizmy na ruskom, anglijskom, beloruskom, nemeckom, slovacskom i ukrajinskom jazykach* (Baláková a kol. 2014), *Iz biblejskej mudrosti / Z biblickej múdrosti / Biblische Weisheiten* (Baláková a kol. 2015), *K výskumu biblickej frazeológie* (Baláková – Kováčová 2017). Z ďalších frazeologických výstupov je to napríklad práca M. Dobríkovej *Vlastné meno ako komponent slovenských a bulharských frazém* (2. vyd. 2014).

2.4. Kontinuálne sa pokračuje aj v nárečových výskumoch. Prominentnou v tejto oblasti je participácia na veľkom medzinárodnom slavistickom projekte *Slovenský jazykový atlas*, ktorého cieľom je spracovať územnú diferencovanosť slovenského jazykového areálu na úrovni hláskoslovnia, tvaroslovnia, lexiky, sémantiky a slovotvorby. Pracovníci JÚLŠ koordinovali práce na 4. zväzku lexikálno-slovotvornej série, zameraného na poľnohospodárstvo (ved. red. A. Ferencíková 2012).⁷

Nezanedbateľnú dokumentačnú aj poznávaciu hodnotu majú súbory článkov dlhoročne uverejňované v časopise *Kultúra slova* v rubrike *Zo studnice rodnej reči*, ktoré vyšli aj knižne v dvoch zväzkoch: *Zo studnice rodnej reči* (Balleková – Smatana a kol. 2005), *Zo studnice rodnej reči 2* (Balleková – Smatana a kol. 2014).

Boli publikované aj ďalšie monografické práce, zamerané jednak na interdisciplinárne vzťahy v rámci výskumu nárečovej slovnej zásoby (*Etymológia a nárečová lexikografia (na materiáli Slovníka slovenských nárečí)*, Králik 2020), jednak na konkrétny dialekt či skupinu dialektov – v komplexnejšom, ako aj špecifickejšom spracovaní: *Breznianske nárečia a spisovný jazyk* (Báňik 2015); *Z problematiky archaizmov v slovenských nárečiach (s osobitným zreteľom na sotácke nárečia severovýchodného Zemplína)* (Kováčová 2015); *Goralské nárečia z pohľadu súčasnej slovenskej jazykovedy* (Dudášová 2017); *Nárečia horných Kysúc v okrese Čadca* (Ramšáková 2020). J. Dudášovej sa editorsky podarilo pripraviť dlho stratený obsiahly rukopis Š. Tóbika o nárečiach juhozápadného Gemera, ktorý vyšiel v piatich zväzkoch takto: *Gemerské nárečia I / Časť prvá / Úvod – Členenie – Charakteristika* (2018); *Gemerské nárečia I / Časť druhá / Gemerská nárečová čítanka* (2018); *Ge-*

⁷ Bližšie informácie o sérii sú dostupné na webovej stránke.^[7]

merské nárečia II / Časť prvá / Nárečia juhozápadného Gemera. Hláskoslovie – historická časť (2020); *Gemerské nárečia II / Časť druhá / Nárečia juhozápadného Gemera. Hláskoslovie – časť synchronická* (2020); *Gemerské nárečia III / Krátky jazykový atlas gemerských nárečí* (2019). Geolinguvistický pohľad na dialekt prináša práca M. Gavurovej *Dialekt ako prejav identity* (2021).

2.5. Silné prúdy (plurál je zámerný, pretože nejde o jednoliato zamerané bádania) reprezentujú štylistické, sociolinguvistické, psycholinguvistické a pragmlinguvistické výskumy. Popri tradičnejšie zameraných prístupoch, prezentujúcich v zásade funkčno-štruktúrnú výskumnú paradigmu štylistiky (*Štylistika súčasnej slovenčiny*, Findra 2013), sa o slovo hlásia práce akcentujúce interdisciplinaritu (*Interakčná štylistika*, Orgoňová – Bohunická 2018). Z prešovskej dielne registrujeme rozsiahlu učebnicu *Úvod do štúdia žurnalistických žánrov v tlačových médiách* (Slančová – Mergeš – Klingová – Kičura Sokolová 2021), najnovšie vyšlo impozantné, vyše 900-stranové dvojzväzkové kompendium D. Slančovej a kolektívu *Úvod do štúdia interaktívnej štylistiky* (2022).

Boli publikované sociolinguvisticky zamerané výstupy, ktoré sa zameriavajú na jazyk mesta (*Mestská reč vo Zvolene*, Urbancová 2013; *Hovorená podoba jazyka v meste Veľký Krtíš*, György 2013), jazyk vybratej spoločenskej skupiny (*Jazyk seniorov z hľadiska sociolinguistiky*, Bartalošová 2020), na teoreticko-metodologické otázky hovorenej komunikácie (*Dynamika hovorenej komunikácie v teoretických a aplikačných náhľadoch*, Patráš 2016) a na ďalšie javy súvisiace s pragmlinguvistikou a ďalšími výskumnými smermi (*Plynutie roka v slovenskom jazykovom obraze sveta*, Čulenová 2013; *Manipulačno-komunikačné a persuzívno-komunikačné koncepcie*, Odaloš a kol. 2017).

Jednou z oblastí, v ktorej sa slovenskej jazykovede podarilo dosiahnuť parametre svetovej úrovne,⁸ je výskum detskej reči a reči orientovanej na dieťa. V skúmanom období širší a interdisciplinárne zameraný autorský kolektív pokračoval vo svojich longitudinálnych výskumoch a publikoval viaceré syntetické práce: *Štúdie o detskej reči* (Slančová a kol., 1. vyd. 2008, 2., elektronické vyd. 2015), *Funkčno-sémantická kategória relačnosť v ranej ontogenéze dieťaťa hovoriaceho po slovensky* (Kesselová 2014), *Fonologická ontogenéza v detskej reči* (Bónová 2018) a najmä kolektívnu monografiu *Desať štúdií o detskej reči. Lexika – gramatika – pragmatika* (Slančová a kol. 2018). Výskum komunikácie detí z interdisciplinárneho pohľadu, založenom na koncepte implicitných jazykových znalostí, je komplexne spracovaný v kolektívnej monografii *Implicitné jazykové znalosti dieťaťa* (Klimovič a kol. 2020).

⁸ Na podrobnú argumentáciu, prečo výskum v tejto oblasti hodnotíme ako svetový, nie je priestor. Preto spomenieme aspoň základné parametre – pevné teoreticko-metodologické východiská, poctivý longitudinálny výskum, synteticko-analytické výstupy, interdisciplinárna kooperácia na pomedzí lingvistiky, psychológie a logopédie, výrazná aplikačná zložka, zapojenosť do medzinárodnej výskumnej siete.

Pri spomínanom výskume detskej reči a reči orientovanej na dieťa sa do slovenskej lingvistiky začal implementovať koncept registra, resp. komunikačného registra (porov. monografiu D. Slančovej *Reč autority a lásky: reč učiteľky materskej školy orientovanej na dieťa (opis registra)*, 1999). Popri viacerých štúdiách sa tento koncept rozvíja v monografii S. Zajacovej *Komunikačné registre v rolových hrách detí (výsledky sociolingvistického experimentu)* (2012), ako aj v ďalších prácach, ktoré sa tematicky netýkajú výskumu detskej reči. V tomto kontexte sa ako výrazná výskumná línia profiluje tematika športovej lingvistiky (*Reč pohybu, autority a súdržnosti: pragmatická analýza trénerského komunikačného registra v komunikácii s hráčmi kolektívnych loptových hier staršieho školského veku*, D. Slančová – T. Slančová 2014; *Slovná zásoba trénerského komunikačného registra – volejbal*, D. Slančová – T. Slančová 2019), ako aj výskumy, ktoré sa zameriavajú na náboženskú komunikáciu (*Svedectvo ako žáner náboženskej komunikácie vo svetle sociálnej a personálnej deixy*, Bodnárová 2019; *Jazyk exorcistov: vymedzenie a opis komunikačného subregistra*, Bodnárová 2020). V súvislosti s náboženskou komunikáciou sa žiada spomenúť aj prácu J. Mlacka *Štylistické otázky náboženskej komunikácie* (2012).

Interdisciplinárny charakter majú aj projekty a výstupy zamerané na výskum cudzosti či sociálnej inklúzie v jazyku a spoločnosti (*Cudzosť, jazyk, spoločnosť*, Dolník a kol. 2015; *Cudzosť, jazyk, Slováci*, Faragulová 2016; *Sociálna inklúzia a používania jazyka*, Orgoňová – Bohunická – Kazharnovich 2023). Multidisciplinárne ukotvenie na pomedzí lingvistiky, filozofie, kulturologie, sociológie a ďalších sfér má séria prác J. Dolníka a niektorých ďalších autorov: *Jazyk – človek – kultúra* (Dolník 2010); *Sila jazyka* (Dolník 2012); *Jazyk v sociálnej kultúre* (Dolník 2017); *Jazyk v pragmatike* (Dolník 2018); *Cudzosť a inakosť v jazykovej komunikácii* (Dobrík 2018); *Jazyk v kultúrnom a sociálnom kontexte* (Dobřík 2021); *Jazyk v sociálnej praxi* (Dolník 2021); *Jazykové a komunikačné problémy na Slovensku a ich manažment* (Lanstyák a kol. 2022); *Jazyk v dynamike demokracie* (Dolník 2023); *The Use of Language in the Democratization Process* (Dolník – Orgoňová – Bohunická – Kazharnovich, 2023).

2.6. V slovenskej lingvistike sa dlhodobo venuje sústredená pozornosť otázkam teórie spisovného jazyka, systému, normy, úzu, kodifikácie v prepojení s ďalšími javmi; porov. monografie *Teória spisovného jazyka (so zreteľom na spisovnú slovenčinu)* (Dolník 2010); *Slovo v slovníku z pohľadu času a normy* (Jarošová 2015); *Kodifikačné tendencie v Pravidlách slovenského pravopisu z rokov 1931 – 2013* (Kopecká 2019); *Spisovná slovenčina ako prirodzený jazyk. (Na pozadí jazykových postojov)* (Rusinková 2020); *Súčasný spisovný jazyk* (Kačala 2021); *Používatelia jazyka, jazykovedci a kodifikácia* (Jarošová 2022). Je potešujúce, že sa stále vedie diskusia na tému kultivovania (spisovnej) slovenčiny, prístupov k tejto variete, ako aj vzťahov medzi jednotlivými varietami národného jazyka.

2.7. Veľkú tradíciu majú onomastické výskumy. V poslednom desaťročí sa rozvíjala toponomastika (*Úvod do toponomastiky*, Krško 2014; *Lexika slovenských terénnych názvov (Konceptia lexikografického spracovania)*, Valentová 2018; *Toponymia severnej časti Slanskej doliny*, Rožai 2018; *Speleonymia v regionálnych a sociokultúrnych súvislostiach (na súbore speleoným Slovenského rudohoria a iných oblastí Slovenska)*, Rožai – Krško, 2021) a v rámci nej najmä hydronomastika. V kontexte projektu *Hydronymia Slovaciae*, ktorého cieľom je komplexné spracovanie hydronymie Slovenska, a v nadväznosti na predtým publikované práce o hydronymii Oravy, Ipľa, Slanej, Turca, Nitry a Hrona v skúmanom období boli vypracované ďalšie monografie: *Hydronymia povodia Dudváhu* (Hladký 2011); *Hydronymia horného povodia Váhu* (Krško 2011); *Hydronymia povodia Kysuce* (Krško – Velička 2011); *Hydronymia slovenskej časti povodia Moravy* (Závodný 2012); *Hydronymia slovenskej časti povodia Hornádu* (Goóťšová – Chomová – Krško 2014); *Hydronymia Žitného ostrova* (Hladký – Závodný 2015); *Hydronymia Malého Dunaja* (Beláková – Hladký – Závodný 2018); *Hydronymia stredného povodia Váhu (od Trenčína po Žilinu)* (Krško 2022). Z antroponomastiky bola publikovaná príručka *Naše priezviská* (Majtán 2014), literárne vlastné mená monograficky spracoval P. Odaloš (*Literárny mená v slovenskej literatúre*, 1. vyd. 2012, 2. vyd. 2020), ako aj monografia o sarvašských priezviskách (Chlebnický – Krško – Kutas – Mótyán 2022). Všeobecnonomastické otázky sa rozvíjajú v monografiách J. Krška (*Všeobecnolingvistické aspekty onymie. Z problematiky onymického komunikačného registra*, 2016) a M. Ološtiaka (*Onymická a deonymická nominácia*, 2018).

V súvislosti s výskumom vlastných mien je nevyhnutné spomenúť tradíciu organizovania slovenských onomastických konferencií. Za posledné decénium sa konali štyri tieto podujatia (19. SOK, Bratislava 2014, zborník 2015; 20. SOK, Bratislava 2017, zborník 2017; 21. SOK, Nitra 2019, zborník 2022; 22. SOK, Trnava 2022, zborník v tlači).

2.8. V súčasnosti je neodmysliteľnou súčasťou lingvistickej reality budovanie korpusových databáz, t. j. korpusová podpora. Mohlo by sa uvažovať o korpusovom fundamente lingvistického výskumu. Po inštitucionálnom etablovaní oddelenia Slovenského národného korpusu (SNK) v rámci Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV v roku 2002 sa začalo realizovať viacozmerné budovanie korpusových databáz a riešenie rozličných projektov spojených s korpusovou lingvistikou. V súčasnosti je k dispozícii hlavný korpus v desiatej verzii *prim-10.0-public* (1,65 mld. tokenov) s rozličnými podkorpusmi, ďalej webové, paralelné (slovenčina s 10 ďalšími jazykmi), špecializované, časovo vymedzené, hovorené, nárečové a historické korpusy. Okrem toho zásluhou V. Benka záujemcovia môžu používať webové korpusy so súhrnným názvom Aranea^[8]. Táto korpusová platforma aktuálne (k aprílu 2023)

okrem slovenčiny obsahuje texty z ďalších 28 jazykov (a v rámci nich aj viacerých variet, napr. pri angličtine, francúzštine, nemčine).

Na slovníkovom portáli JÚLŠ^[3], na budovaní ktorého sa výrazným spôsobom podieľa aj oddelenie SNK, sa okrem slovníkov nachádzajú ďalšie „produkty“ korpusovej práce: zvukové nahrávky niektorých slov, frázy z paralelných korpusov (slovensko-anglického, slovensko-českého, slovensko-francúzskeho), databázy (napr. morfológická databáza s paradigmami podstatných mien a sloviess) či korpusové nástroje⁹. Osobitne je potrebné spomenúť projekt Slovenskej terminologickej databázy (Levická 2018).¹⁰

Po relatívne dlhom čase od vzniku SNK sa podarilo publikovať knižné používateľské príručky (*Slovenský národný korpus. Texty, anotácie, vyhľadávania*, Šimková – Gajdošová – Kmeťová – Debnár 2017; *Slovenský národný korpus. Používanie, príklady, postupy*, Šimková – Gajdošová 2020).¹¹ K dispozícii je aj učebnica ku korpusom Aranea (*Webové korpusy Aranea*, Benko – Butašová a kol. 2019).

Okrem slovníkových diel, ktoré vyšli priamo z dielne SNK a ktoré spomíname v časti 1.1., boli publikované ďalšie knižné práce, ktoré sa rozličným spôsobom dotýkajú korpusovej lingvistiky: *Skloňovanie podstatných mien v slovenčine s korpusovými príkladmi* (Garabík a kol. 2016), *Časovanie sloviess v slovenčine* (Zumrík – Majchráková – Miháliková 2022), *Filozofické aspekty korpusovej lingvistiky* (Zumrík 2020).

2.9. Medzi ďalšími publikačnými výstupmi možno spomenúť práce, venujúce sa diachrónnej tematike – vývinu a dejinám (spisovnej) slovenčiny (*Svätoplukovo kniežatstvo a stará slovenčina*, Pukanec 2013; *Pôvod hlaholiky a Konštantínov kód*, Kralčák 2014; *Vývin jazykovej normy v mladšom predspisovnom období slovenčiny*, Hargašová 2016; *Jazykové zmeny v historickom vývine gramatických tvarov z aspektu gramatikalizácie (na príklade vývinu slovenského präterita)*, Múcsková 2016; *Vývin gramatickej normy v historických kodifikáciách slovenčiny*, Muziková 2016; *Karol S. Szereday. Zpjevanky zemplinských slovanů v okolí Mihalovském (historicko-diskurzívna analýza)*, Karpinský 2021); významným osobnostiam (*Ludovít Štúr. Jazykovedné dielo*, Kralčák a kol., 1. vyd. 2014, 2. vyd. 2015; *Ludovít Novák – súborné dielo I. (1929 – 1934), II. (1935), III. (1936 – 1967)*, Behýlová 2019, 2022, 2022), slovenčine v slavistických súvislostiach (*Slovenčina medzi slovanským východom a juhom*, Vaňko 2012), kvantitatívnej lingvistike (*Láska v čísloch: Sládko-ovičova Marína pohľadom kvantitatívnej lingvistiky*, Místecký – Kolencíková – Navrátil – Altmann 2020) či strojovému prekladu (*Mýliť sa je ľudské (ale aj strojové)*,

⁹ Napr. nástroj na vizualizáciu výskytov slova na časovej osi, vizualizáciu kolokácií, prekladač do štúrovskej slovenčiny, nástroj na tvorbu tagov a i.^[9]

¹⁰ Webstránka Slovenskej terminologickej databázy;^[10] webstránka Terminologickeho portálu.^[4]

¹¹ Dovtedy bolo možné využiť aspoň informácie o používaní korpusov na webstránke.^[11]

Munková – Vaňko a kol. 2017; *Strojový preklad ako konfrontácia jazykov. Prečo sa stroj mylí aj nemýli?*, Vaňko 2023).

Výrazným slovakistickým smerom je aplikačná zložka v podobe výskumu a vyučovania slovenčiny ako materinského jazyka (napr. *Integrovaná didaktika slovenského jazyka a literatúry pre primárne vzdelávanie*, Liptáková a kol. 2011; *Kognitívne aspekty vyučovania materinského jazyka v primárnej edukácii*, Liptáková 2012; *Diagnostika a stimulácia kognitívnych a exekutívnych funkcií žiaka v mladšom školskom veku*, Kovalčíková a kol. 2016; *Vyučovanie slovenčiny ako materinského jazyka v minulosti, prítomnosti a budúcnosti*, Ligoš 2019),¹² aj ako cudzieho jazyka (napr. *Slovenčina ako cudzí jazyk. Predmet aplikovanej lingvistiky*, Pekarovičová, 2. vyd. 2020; *Nové prístupy vo vyučovaní slovenčiny ako cudzieho jazyka*, Pavlová 2020; *Praktická didaktika slovenčiny ako cudzieho jazyka pre študentov slovakistiky*, Sedláková a kol. 2021).

Z inštitúcií najviditeľnejšia a najaktívnejšia je *Studia Academica Slovaca. Centrum pre slovenčinu ako cudzí jazyk*, ktorá koordinuje väčšinu aktivít spätých s touto oblasťou (lektoráty slovenského jazyka v zahraničí, organizácia letnej školy slovenského jazyka pre cudzincov, publikačná činnosť a i.).¹³

2.10. Pokiaľ ide o popularizáciu slovenčiny, v poslednom období vyšla séria publikácií pod egidou Oddelenia jazykovej kultúry a terminológie JÚĽŠ SAV (*Spytovali ste sa*, Mislovičová – Vančová a kol. 2017; *Rozličnosti o slovenčine*, Mislovičová – Vančová a kol. 2019; *Slovenčina na každý deň*, Mislovičová a kol. 2020). Praktická činnosť v podobe jazykového poradenstva sa realizuje najmä (no nielen) v spomínanom oddelení. Za súčasť popularizácie možno považovať prípravu jazykových okienok v rozhlase a na internete (<https://jazykovaporadna.sme.sk/>), ako aj ďalšie aktivity smerom k verejnosti.¹⁴ Z hľadiska popularizácie za dôležitý publikačný počín pokladáme *Encyklopédiu slovenského jazyka pre deti* (Liptáková – Klimovič a kol. 2019). za zmienku stojí aj pozoruhodné dielo *Slovenčina 21. storočia* (Bartalošová 2022), ktoré popularizačnou formou lexikograficky spracúva cca 450 neologizmov (zväčša anglicizmov).

Spomenúť treba aj popularizáciu rôznorodých otázok v médiách alebo nelingvistických odborných časopisoch (SME, Denník N, Romboid), v knižných výberoch napr. od I. Hrubaničovej *The Slovak Matrix alebo Slová v maskáčoch* (2009) a *Ako zjesť žabu. Od slova do slova* (2013) či P. Branka (*Úklady jazyka*, 2014; *Úska-*

¹² Osobitne v tomto kontexte spomíname sériu publikácií z projektu Nitriansky model skvalitnenia vyučovania slovenského jazyka a literatúry na školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín metódou vyučovania cudzích jazykov (s dôrazom na školy s vyučovacím jazykom maďarským) (2015).

¹³ Aktuálne informácie o činnosti sú dostupné na internete^[12]. Zo zborníkov vyčnieva rovnomenná séria *Studia Academica Slovaca* s polstoročnou tradíciou (v roku 2023 vyšiel 52. ročník; zborníky SAS sú dostupné na internete^[13]).

¹⁴ Porov. napr. výpočet aktivít vo výročných správach o činnosti JÚĽŠ^[14].

lia a slasti jazyka, 2015; *Úlety a istoty jazyka*, 2019). Aktuálne sa zviditeľňujú výsledky česko-slovenského projektu *Česko-slovenské slovo týždňa*^{[15], [16]}, ktorý netradičnou formou približuje dvojice slov v českom a slovenskom jazyku a reflektuje česko-slovenské jazykové a lexikálne vzťahy

3. ČO NÁM CHÝBA A V ČOM ZAOSTÁVAME?

Nech je výpočet publikačných aktivít v predchádzajúcej časti akokoľvek neúplný (a iný ani nemôže byť), dáva pomerne jasnú predstavu, čo všetko sa slovenskej jazykovede počas uplynulého decénia podarilo zrealizovať. Zhovievavo by sme mohli povedať, že to nie je zlé. No (seba)kriticky je legitímne pýtať sa, či by nemohlo (nemalo) byť ešte inak a lepšie. Lepšie vzhľadom na množstvo pracovísk a pracovníkov,¹⁵ vzhľadom na potreby domácej používateľskej praxe, kultúry, vzhľadom na trendy v súčasnej jazykovede a vzhľadom na požiadavky a kritériá, podľa ktorých sa hodnotí viditeľnosť národnej vedy v európskom kontexte. Dá sa pýtať nielen v zmysle, čo nám chýba, ale aj v čom zaostávame napríklad v porovnaní s najbližšími slavistickými susedmi (s bohemistikou či polonistikou). Aké konkrétne projekty, resp. výstupy slovakistika nemá a mohla/mala by mať?

Uvedomujeme si, že pri hľadaní odpovede na takto položenú otázku sa nedá vyhnúť pomerne veľkej miere subjektivismu. Z tohto hľadiska nasledujúcu pasáž je potrebné vnímať ako jeden z možných názorov a podnetov do diskusie na túto tému.

Sme presvedčení, že kritická identifikácia lakún a ich pomenovanie je nevyhnutným predpokladom diskusie a realizácie následných konkrétnych krokov na ich odstránenie. Explicitne a s krátkym komentárom uvádzame tri oblasti, v ktorých deficit základných a najmä aktuálnych referenčných diel pociťujeme (z hľadiska potrieb odbornej i laickej verejnosti) najvýraznejšie (3.1. – 3.3.), ďalšie sú vymenované aspoň stručne (3.4.).

¹⁵ V dvanástich slovakistických inštitúciách na Slovensku pôsobí približne 120 lingvistických slovakistov (bez doktorandov). Ide o tieto inštitúcie: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.; Katedra slovenského jazyka a teórie komunikácie (Filozofická fakulta Univerzity Komenského), Katedra slovenského jazyka a literatúry (Pedagogická fakulta Univerzity Komenského), Katedra slovenského jazyka a literatúry (Pedagogická fakulta Univerzity J. Selyeho Komárne), Katedra slovenského jazyka a literatúry (Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave), Katedra slovenského jazyka a literatúry (Filozofická fakulta Trnavskej univerzity), Oddelenie slovenského jazyka a literatúry v rámci Katedry slovanských filológií (Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre), Katedra slovenského jazyka a komunikácie (Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela v B. Bystrici), Katedra slovenského jazyka a literatúry (Filozofická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku), Katedra slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie (Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach), Katedra slovenského jazyka, Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií (Filozofická fakulta Prešovskej univerzity), Katedra komunikačnej a literárnej výchovy (Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity). K uvedenému počtu ešte treba pripočítať tých, ktorí pôsobia na neslovakistických pracoviskách, príp. tých, ktorí sú na dôchodku.

3.1. ORTOEPICKÝ SLOVNÍK

Aktuálny opis slovenskej ortoepie a kodifikácia na základe tohto opisu sú nestačujúce. Platnou kodifikačnou príručkou v tejto oblasti je druhé, tzv. matičné vydanie *Pravidiel slovenskej výslovnosti* (PSV) od Á. Kráľa (2009).¹⁶ De facto ide o minimálne zmenenú¹⁷ verziu pôvodného vydania z roku 1984. Toto dielo, ako aj ďalšie výskumy Á. Kráľa nepochybne zohrali veľmi dôležitú úlohu pri rozvoji slovenskej ortoepie a etablovaní ortoepickej normy. Lenže potreby používateľov jazyka a modernej vedeckej reflexie na začiatku 21. storočia si vyžadujú aplikáciu iných, nielen systémovo-štruktúrnych metód. Ide predovšetkým o sociolingvistické zisťovanie ortoepického úzu a normy a zásadné doplnenie heslára o množstvo neologizmov.¹⁸ V neposlednom rade sa môžeme oprieť o hovorené korpusy a o slovo sa hlásia moderné technológie, ktoré vytvárajú nové štandardy, a tým implikujú ďalšie možnosti prístupu k spracovaniu ortoepických javov (napríklad pri množstve lexikografických diel zverejnených na internete sú samozrejmosťou zvukové nahrávky heslových slov). Na pôde JÚLŠ sa riešil grantový projekt ortoepického slovníka, no skončil sa bez publikovania hlavného výstupu. A tak je potreba zaplniť biele miesto na mape slovenskej ortoepie stále aktuálna.

3.2. FRAZEOLOGICKÝ SLOVNÍK

Vynikajúca vedecká úroveň spracovania slovenskej frazeológie (najmä zásluhou J. Mlacka, J. Skladanej, P. Ďurča a niektorých ďalších) príkro kontrastuje s absenciou akademického frazeologického slovníka. Skoncipovanie takéhoto diela považujeme za jednu z oblastí, ktorá by sa v blízkej budúcnosti mala stať prioritou. Moderný akademický frazeologický slovník slovenskej lingvistiky a celej kultúrnej verejnosti chýba ako soľ a škoda, že zatiaľ sa tento potrebný projekt nepodarilo ani rozbehnúť. Existujúce frazeografické diela¹⁹ vyšli dávno a okrem toho svojím zameraním ani nemali ambíciu plniť reprezentatívnu funkciu. A tak, paradoxne, zatiaľ najmodernejšie spracovanie slovenskej frazeológie ponúka Slovník súčasného slovenského jazyka. Keďže však nejde o špecializovaný slovník, frazeológia sa v ňom spracúva „len“ ako jedna z viacerých súčastí heslovej state.

¹⁶ Vychádzame z dokumentu Ministerstva kultúry SR, schváleného 15. 3. 2021^[17]. Predtým vyšli tri vydania PSV (1984, 1988, 1996) vo vydavateľstve SPN.

¹⁷ Koncepcia sa nezmenila, upravený bol heslár najmä v zmysle doplnenia niektorých jednotiek.

¹⁸ V tejto súvislosti sa nedá nespomenúť, že pri koncipovaní nového ortoepického slovníka bude potrebné konečne zaujať trpezlivo a realistické stanovisko k viacerým ortoepickým javom, medzi nimi na prvom mieste k fungovaniu mäkkého *l*.

¹⁹ Najmä *Malý frazeologický slovník* (Smiešková, 1. vyd. 1974, 5. vyd. 1989), *Človek v zrkadle frazeológie* (Habovštiaková – Krošláková, 1990; 2. a doplnené vydanie vyšlo pod názvom *Frazeologický slovník. Človek a príroda vo frazeológii* v roku 1996).

3.3. SYNTETICKÉ GRAMATICKÉ KOMPENDIÁ

Naposledy vyšla gramatická syntéza v roku 1966 (teda pred 57 rokmi!). Prirodzene, ide o monumentálnu *Morfológiu slovenského jazyka* (MSJ), ktorá aj dnes v mnohých ohľadoch vzbudzuje rešpekt a ktorá ešte stále (to je však na zamyslenie) figuruje ako jedna zo štyroch kodifikačných príručiek (porov. pozn. 16). O potrebe novej akademickej gramatiky, morfológie či syntaxe sa na rôznych fórach popísalo či pohovorilo viac ako dost.²⁰ V období po MSJ možno zaznamenať len jeden pokus o komplexnejšie spracovanie slovenskej morfológie. Konkrétne ide o projekt, ktorý vyústil do kolektívnej monografie *Morfologické aspekty súčasnej slovenčiny* (Dolník a kol. 2010). Ani toto dielo sa však nedá považovať za syntézu. Pre úplnosť spomíname ešte jednu publikáciu so sľubným názvom *Koncepcia Syntaxe súčasného slovenského jazyka* (Gregorík – Kačala – Tibenská 2015), no nemáme vedomosť, že by sa táto koncepcia ďalej rozvíjala do hmatateľných rozmerov. A tak aj úvahy o akademickej gramatickej (morfologickej, syntactickej či nebodaj morfosyntactickej) syntéze možno zakončiť v podobnom duchu ako pri frazeologickom slovníku: o potrebe takéhoto diela sa diskutuje (skôr sporadicky ako systematicky), ale konkrétne kroky smerujúce čo i len k zrodu koncepcie sa doteraz neuskutočnili.²¹

V hre je aj možnosť širšieho chápania gramatiky a skoncipovanie viacvzťahového diela, v ktorom nebude mať miesto len morfológia a syntax, ale napríklad aj fonetika a fonológia, morfematika, lexikológia či slovotvorba (porov. napr. v bohemistike trojdielne kompendium *Mluvnice češtiny* (Dokulil – Horálek – Hůrková – Knappová – Petr a kol. 1986; Komárek – Kořenský – Petr – Veselková a kol. 1986; Daneš – Hlavsa – Grepl a kol. 1987) či najnovší projekt *Velká akademická gramatika spisovné češtiny*, z ktorého zatiaľ vyšli dva zväzky – slovotvorný a morfológický, Štícha a kol. 2018, 2022). V takomto duchu bola svojho času vo viacerých vydaniach publikovaná jednozväzková *Slovenská gramatika* (Pauliny – Ružička – Štolc, 1. vyd. 1953, 2. a 3. vyd. 1955, 4. vyd. 1963, 5. vyd. 1968).

3.4. ĎALŠIE OBLASTI

Vo vyratúvaní bielych miest z rôznych oblastí národnej jazykovedy, ktoré by si žiadali doplnenie, môžeme pokračovať. Je zarážajúce, že aj pri uvedomovaní si permanentného tlaku globalizácie neexistuje systematická neologická excerpčia a neo-

²⁰ Napríklad v záverečnom slove v konferenčnom zborníku *Aktuálne otázky súčasnej syntaxe* J. Kačala napísal: „Tieto zistenia [zistenia z jednotlivých referátov, pozn. M. O.] do istej miery môžu rámcovať aj koncepčnú prípravu syntetického diela o slovenskej syntaxi.“ (2005, s. 167). O akademickej syntaxi sa v príspevku v zborníku z rovnakého podujatia zmiňuje aj S. Ondrejovič (2005, s. 9).

²¹ Len na margo možno dodať, že napríklad o akademickej lexikológii sa neuvažuje ani len potíchu. Za relatívnu syntézu v oblasti derivatológie by sme mohli považovať prácu *Kvalitatívne a kvantitatívne aspekty tvorenia slov v slovenčine* (Ološtiak a kol. 2015), no sami autori si realisticky uvedomujú, že napriek 1000-stranovému rozsahu nejde o syntézu v pravom zmysle slova.

logický slovník. Pri pohľade na opačný koniec temporálnej osi tiež vidíme, že máme veľmi málo prác o dejinách slovenskej lingvistiky. Absencia výskumu sociolektov a ich sústredeného a reprezentatívneho opisu zas ignoruje obrovský živel v jazyku, ktorý spoluurčuje dynamiku a tendencie vývoja súčasnej slovenčiny. Chýba opis príznakových častí lexiky a ich moderná interpretácia. Ako deficitná sa javí aj výraznejšia publikačná aktivita a prezentácia výsledkov slovakistických výskumov v zahraničí.

Na tomto mieste sa stručne zmienime ešte o jednej oblasti, ktorou je popularizácia. Ako sa slovenská jazykoveda zviditeľňuje smerom k verejnosti a ako jazykovednú komunitu vníma bežný používateľ jazyka? Ide o osobitnú a komplexnú problematiku, ktorá by si taktiež zaslúžila podrobnejšiu analýzu. Dopyt po informáciách o jazyku zo strany verejnosti nepochybne existuje. Nejde pritom len o jednoduchú (aj keď zrejme najfrekvencovanejšiu) motiváciu, ktorej podstatou je riešenie vzniknutého jazykového problému (Ako sa správne povie? Ako sa správne píše?). Ľudí lákajú „tajomstvá“ jazyka, o čom svedčí aj úspešný „príbeh“ Stručného etymologického slovníka slovenčiny. Ide o to, aby jazykovedci dokázali pútavo prezentovať výsledky svojej práce. V tejto súvislosti si dovoľíme dve diskusné konštatovania. 1) Dostatočne nevyužívame možnosti, ktoré prináša nová elektronická doba a nové médiá. Doteraz sa slovenská jazykoveda nedokázala zaujímavo a interaktívne odprezentovať (možností je viacero, napr. prostredníctvom videí zverejňovaných na sociálnych sieťach či podcastov). 2) Chýba moderná popularizačná príručka typu *Jazyk a reč* (Mistrik, 1. vyd. 1984, 2. vyd. 1996) či už v klasickej knižnej, alebo v kombinovanej knižno-elektronickej interaktívnej podobe.

V súvislosti s popularizáciou sa žiada spomenúť aj *Pravidlá slovenského pravopisu* (PSP). Aj keď nejde o publikáciu s primárne popularizačnou intenciou, je to jazykovedné dielo, ktoré je verejnosti okrem výkladových slovníkov azda najviac na očiach, a teda jeho spracovanie vytvára dôležitý obraz o jazykovednej práci. A ako možno hodnotiť aktuálne PSP? Ako nemoderné, informačne presýtené (no na druhej strane tam viaceré informácie chýbajú), neprehľadné, používateľský neprívetivé. Hoci sa tieto atribúty na rozličných fórach spomínajú dlhodobo, z koncepčného hľadiska sa PSP doteraz nezmenili (dokonca v roku 2013 vyšli v štvrtom, nezmenenom vydaní). Nádej na posun v prístupe k spracovaniu pravopisných otázok však prináša projekt aktuálne riešený v *JÚĽŠ Slovenský pravopis a jeho pravidlá v kontexte súčasnej jazykovedy a jazykovej praxe*.

K uvedenému sa žiada odcitovať viac ako 40-ročné, no stále aktuálne vyjadrenie E. Paulinyho (1979, s. 47), ktorý spôsobom sebe vlastným vec sformuloval takto:

„Zdá sa, že metóda výhražného prsta, karhania a pohoršovania nad nedbajstvom nemá úspech. Treba preto nájsť nejaký iný spôsob, ako zainteresovať širší okruh ľudí o kultivovaný jazykový prejav. Napr. vôbec sa neskúsil esejistický prí-

stup, ktorý volia často Česi publikáciami typu *Čeština za školou, O češtině pro Čechy* a pod. To suchopárne a morbidné rečtorské poučanie o tom, ako sa tvorí obyvateľské meno od názvu *Kuala Lumpur*, alebo ako sa skloňuje meno mesta *Baupakse*, alebo vysvetľovanie, že slovo *opis* má iný význam ako slovo *odpis*, je predsa len otrasné. Takýmito výkladmi sa záujem o kultivovaný výraz nezíska.“

4. PRÍČINY A AKTUÁLNY KONTEXT

Uvedené poznámky o niektorých bielych miestach na mape slovenskej jazykovedy nás prirodzeným spôsobom privádzajú k zamysleniu sa nad príčinami tohto stavu. Ako to už býva, príčin je viacero, majú objektívny aj subjektívny charakter a sú rozličným spôsobom prepojené.

4.1. OBJEKTÍVNE PRÍČINY

Medzi objektívne príčiny možno zaradiť nelichotivé postavenie humanitných vied, diktatúru scientometrie, celkový spoločensko-politický marazmus a jeho dôsledky na manažovanie vedy a školstva zo strany výkonnej moci (nesystémovosť, neistota a nestabilita v oblasti financovania vedy a výskumu). V neposlednom rade je to aj neprestížnosť povolania vedca a vysokoškolského učiteľa.

Hoci metodika financovania univerzít vo vedeckovýskumnej a publikačnej zložke sa neustále obmieňa, dlhodobu najlepšie hodnotené a financované sú vedecké štúdie v indexovaných časopisoch (Current Contents, Web of Science, Scopus). Zaradenie vedeckého obsahu časopisu do renomovanej databázy znamená, že spĺňa náročné kritériá publikačnej činnosti z hľadiska medzinárodných štandardov, čím sa dostáva do medzinárodného vedeckého priestoru. To sa prirodzene odráža v tom, že univerzity prostredníctvom systémov hodnotenia svojich zamestnancov motivujú tak, aby publikovali efektívne. A efektívne v tomto kontexte znamená publikovať predovšetkým vedecké štúdie v bonitných časopisoch s čo najlepším profilom, teda v časopisoch, ktoré majú vysoký H-index a sú zaradené do kvartilov Q1 alebo Q2. Práca na rozsiahlom kompendiu či slovníku, ktorá si vyžaduje veľa času a sústredenia, je voči tomuto trendu v príkrom kontraste. Okrem toho takáto aktivita je náročná na organizáciu a koordináciu nezriedka veľkého autorského kolektívu, ktorý je prakticky nemožné vyskladať z pracovníkov jednej inštitúcie. Čiže z čisto manažérskeho a technokratickeho pohľadu ide o málo efektívnu snahu. Pomer medzi časom/energiou a hmotným ohodnotením je pri takýchto kolektívnych dielach žalostný v porovnaní s prípravou časopiseckých štúdií, ktoré v humanitných a spoločenskovedných disciplínach sú pomerne často dielom jedného autora. Nehovoriac o tom, že takéto nastavenie podnecuje zainteresovaných publikovať rýchlo a veľa, čo prirodzene vytvára živnú pôdu na znižovanie kvality výsledného diela. V neposlednom rade grantové systémy sú dominantne nastavené v prospech atomizácie a nie spájania vedec-

kých síl (upozornil na to už S. Ondrejovič 2005, s. 9). Okrem toho projektové schémy každoročne riešiteľov zaťažujú aktualizáciami a agendou, ktorá odrádza od spolupráce medzi viacerými inštitúciami. To ovplyvňuje aj voľbu riešenej problematiky, jej rozsah a hĺbku spracovania, pretože pracoviská volia cestu menšieho odporu. Jednoducho, zväčša sa spracúvajú parciálne témy v obmedzenom rozsahu s malým množstvom riešiteľov z jedného či dvoch pracovísk.

Ďalším dôležitým faktorom je, že na úrovni manažovania štátu nie je téma vedy a výskumu nosná a dôležitá. Platí to vo všeobecnosti, vo vzťahu k humanitným a spoločenským vedám, ako aj vo vzťahu k vedným disciplinám, ktoré sa zameriavajú na výskum slovenskej kultúry vrátane výskumu slovenského jazyka. Túto poslednú, najšpecifickejšiu oblasť nespomíname náhodou. Je evidentné, že výskum národnej kultúry a národného jazyka za nás adekvátne neurobí nikto na svete.²² Nazdávame sa preto, že je žiaduce, ba nevyhnutné, aby lingvistická obec na to predstaviteľov výkonnej moci opakovane upozorňovala a žiadala špecializovanú podporu takého druhu výskumu, teda výskumu, ktorý generuje rozsiahle a reprezentatívne diela a vyžaduje si dlhodobú a kontinuálnu podporu (nezávislú od politickej situácie) a prepojenie mnohých pracovísk.

Momentálne nízky status povolania humanitného či spoločenského vedca a vysokoškolského učiteľa súvisí aj s biednym finančným ohodnotením a celkovo dlhodobou koncepcne neriešenou situáciou vo vede a školstve. A tak sa nemožno čudovať, že získavanie schopných a talentovaných absolventov pre tento druh práce je čím ďalej tým komplikovanejšie. Z tohto dôvodu sa možno oprávnenne obávať, aké budú ďalšie lingvistické generácie.

4.2. SUBJEKTÍVNE PRÍČINY

Ďalšie príčiny, nazdávame sa, možno zo strany jazykovednej komunity postupne minimalizovať. Na tomto mieste spomeňme aspoň tie, ktoré pokladáme za najvýraznejšie – asymetriu medzi kvantitou (počtom pracovníkov) a kvalitou vedeckých výstupov, nedostatočnú koordináciu a kooperáciu pracovísk, absenciu lídrov.

Kvantita a kvalita. Pod kvalitou máme na mysli reprezentatívnosť, metodologickú hĺbku, materiállovú dostatočnosť, validitu a reliabilitu, precíznosť spracovania. K tomu je potrebné pridať strategickosť a mieru, do akej sú jednotlivé publikačné výstupy súčasťou premysleného koncepcného zámeru pracoviska, prípadne prepojenosť na medzinárodný výskum. Toto všetko dáva odpoveď na otázky o výskumnej a personálnej profilácii pracovísk a o zapojenosti do riešených výskumných úloh,

²² Za všetky spomeňme aspoň jednu, vyše polstoročnú formuláciu: „Všestranný výskum slovenčiny sa môže robiť v plnej miere len na našich pracoviskách: nikde na svete nemôžu a ani nechcú slovenčinu skúmať tak, ako ju možno a treba skúmať u nás na Slovensku. Výsledky tejto práce sú teda najlepším vkladom našej vedy do pokladnice svetovej jazykovedy vôbec. A tieto výsledky môžu mať aj celkom všeobecnú platnosť.“ (Ružička 1966, s. 200 – 201).

ako aj o transformácii výsledkov najnovších vedeckých výskumov do pedagogickej praxe. Spomínali sme (pozn. č. 15), že v slovakistickej lingvistike aktívne pôsobi odhadom viac ako 120 výskumníkov. Domnievame sa, že kvalita vedecko-výskumných a publikačných výstupov nezodpovedá tomuto počtu, že slovakistika ako taká má väčší potenciál, než sú reálne výsledky.

Koordinácia a kooperácia pracovísk. Existuje len veľmi málo grantových projektov, na riešení ktorých sa spoločne podieľajú viaceré pracoviská.²³ Platí, že skutočne „veľké“ projekty sa v slovakistike aktuálne neriešia. Avšak, ako sme už spomenuli, je zrejmé, že ak v budúcnosti takéto projekty chceme dotiahnuť do úspešného konca, spolupráca naprieč inštitúciami bude nevyhnutná.

Taktiež chýba – podľa nášho názoru veľmi potrebná – stratégia zdieľania dát na výskumné účely. Prirodzene, konkrétna aplikácia takejto stratégie znamená v prvom rade ochotu dáta poskytovať. Napríklad máme na mysli množstvo lingvistických parametrov, ktoré boli doteraz zhromaždené pri prácach na jednotlivých lexikografických projektoch v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV a ktoré by bolo možné využiť v ďalšom výskume aj mimo tejto inštitúcie. Na základe osobnej skúsenosti však konštatujeme, že takáto ochota tu nateraz nie je, resp. v nedávnej minulosti nebola. Prirodzene, nemáme na mysli zneužitie dát, ale práve naopak, tvorivé využitie na ďalší legitímny výskum.

Líderstvo. Pri líderstve možno uvažovať o personálnom, ako aj o inštitucionálnom hľadisku. Absencia silného a jednotiacieho lídra znamená nedostatok či nevyraznosť prirodzených autorít so schopnosťou projekt nielen pripraviť, ale aj konzistentne zrealizovať. A naopak. Úspešná realizácia projektu v podobe naplnenia jeho cieľov samozrejme závisí od celého kolektívu, no skúsenosti ukazujú, že kľúčovú úlohu v tomto procese zohráva práve zodpovedný riešiteľ. Prirodzene, lídri existujú, len nie vždy majú vhodné podmienky, aby sa ich schopnosti mohli náležite prejavíť. Často totiž pracujú na viacerých projektoch súčasne, ak ide o vysokoškolských učiteľov, majú aj pedagogické povinnosti. Okrem toho so všetkými pracovnými úlohami sa spájajú aj rôzne typy administratívnej záťaže.

Za rovnako dôležité však pokladáme aj inštitucionálne líderstvo, teda existenciu pracoviska, na ktorom sa výskum iniciuje a zároveň koordinuje medziinštitucionálna kooperácia. Je prirodzené a adekvátne za vlajkovú loď slovakistického výskumu pokladať Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.

Odkiaľ, ak nie z tejto vlajkovej lode by mala vziť iniciatíva na diskusiu o súčasnom stave a perspektívach danej vednej disciplíny, v našom prípade slovakistiky? Kde, ak nie na vlajkovej lodi národnej lingvistiky by sa následne mali veľké slova-

²³ Možno napríklad spomenúť projekt APVV o vyučovaní slovenčiny ako cudzieho jazyka (*Jazykové chyby v slovenčine ako cudzom jazyku na báze akvizičného korpusu*) či viaceré projekty o onomastickej terminológii.

kistické projekty aj koordinovať? V tejto súvislosti hodno opätovne odcitovať J. Ružičku, ktorý je prekvapujúco aktuálny aj dnes, hoci v úplne inom kontexte: „Myslím, že tu nám pomôže len rozumná deľba práce. Treba dať hlavy dokopy, porátať a podľa dôležitosti zoskupiť všetky úlohy slovenskej jazykovedy (najmä všeobecnej jazykovedy, slavistiky a slovistiky) a na koniec, podeliť si ich medzi aktívne inštitúcie v Bratislave i na vidieku. Treba nám teda uskutočniť to, o čom sme už častejšie hovorili: aby všetci nepracovali na všetkom, ale aby sa v našej jazykovede pracovalo na všetkom; aby sa nezanedbával ani jeden úsek, aby sa nezanedbávala ani jedna špeciálna disciplína.“ (Ružička 1966, s. 199). Všimnime si moment, keď autor spomína potrebu dať hlavy dokopy a zoskupiť úlohy podľa dôležitosti. S iniciatívou na začatie takejto diskusie by mal prísť práve JÚLŠ, ktorý by sa mal chopiť aj jej moderovania. Zároveň si však dovoľujeme konštatovať, že inštitucionálne líderstvo, ktoré od tohto pracoviska možno oprávnene očakávať, sa v súčasnosti dostatočne neprejavuje.

5. ČO ĎALEJ?

Predchádzajúci text by prakticky nemal zmysel, ak by sme sa nepokúsili aspoň načrtnúť perspektívy ďalšieho rozvoja a uvažovať o spôsoboch, ako zmeniť súčasný status quo, ktorý pokladáme za neuspokojivý. Svoje úvahy budeme pars pro toto demonštrovať na príklade projektu akademického frazeologického slovníka (ďalej AFS), ktorý sme spomínali v kap. 3.2. Dôvody, prečo sme si vybrali práve tento typ slovníka, sú v zásade dva: a) vysoká teoreticko-metodologická úroveň stavu slovenskej frazeológie ako optimálna východisková pozícia; b) očakávania zo strany odbornej aj laickej verejnosti, ktoré pramenia z absencie moderného frazeografického diela. Naša reflexia má tri časti – najprv opíšeme realitu, následne načrtneme ideálny scenár a nakoniec vyhodnotíme, v akej zóne by bol možný stret medzi ideálnym a reálnym, teda načrtneme realistický scenár.

Reálny stav sme naznačili v kap. 3.2. Slovenská frazeológia sa môže oprieť o množstvo vynikajúcich čiastkových analýz, ale aj syntéz v podobe prác J. Mlacka, P. Ďurča, J. Skladanej, D. Balákovej a iných. K dispozícii je taktiež frazeologický terminologický slovník (Mlacek – Ďurčo a kol. 1995). Možno teda konštatovať, že slovenská frazeológia je z hľadiska frazeologickej teórie a metodológie veľmi dobre pripravená, má ujasnené základné aj nadstavbové koncepty, ktoré sú dôležité pre lexikografické zachytenie takej špecifickej, premenlivej a mnohorozmernej časti slovnej zásoby, akou frazeológia nepochybne je. Nie je však pripravená z hľadiska lexikografie, pretože nemá vypracovanú adekvátnu frazeografickú koncepciu, ktorá by sa dala okamžite aplikovať, a v podstate sa nemáme ani o čo oprieť. Predchádzajúce frazeologické slovníky (porov. pozn. 19) totiž mali iný charakter a pri koncipovaní AFS sa dajú využiť nanajvýš materiálovo.

Pre prácu na AFS by bolo ideálne, keby z organizačného hľadiska bol autorský tím sústredený na jednej inštitúcii (JÚLŠ SAV), a to v počte 5 – 10 skúsených lexicografov pod vedením rozhladeného lídra s jasnou predstavou a „ťahom na bránku“. Takýto tím s náležitou infraštruktúrnou podporou po vypracovaní koncepcie by mohol byť schopný v horizonte piatich až siedmich rokov pripraviť reprezentatívne moderné lexikografické dielo akademického typu, v ktorom by bol spracovaný frazeologický fond súčasnej slovenčiny.

Kondicionál v predchádzajúcom odseku explicitne vyjadruje potencialitu, ktorá má však veľmi málo spoločného so skutočnosťou. Aký je teda realistický scenár? Reálne je, ak sa téma frazeologického slovníka dostane do plánov niekoľkých (šiestich-siedmich?) výskumníkov z viacerých pracovísk, v priebehu troch-štyroch rokov sa vypracuje koncepcia a heslár budúceho slovníka, ktorý však nebude mať aspirácie na komplexnú analýzu slovenskej frazeológie. Reálne je skoncipovanie ukážkového zväzku, v ktorom sa spracuje istá časť frazeologického fondu (z viacerých dôvodov sa ako vhodná ponúka somatická frazeológia). Takýto cieľ by bolo možné dosiahnuť aj v horizonte štyroch rokov v rámci štandardne vyhlasovaných grantových výziev, (pravda, s vyjasnenou koncepciou a heslárom už na začiatku oficiálneho riešenia projektu).

Takýmto spôsobom by sa aspoň čiastočne vyplnil chýbajúci priestor slovenskej frazeografickej produkcie, ktorý by sa mohol stať impulzom na realizáciu ďalších, komplexnejších výstupov.

Prirodzene, ako sme poznamenali, bielych miest na mape slovenskej jazykovedy je viacero a komunita odborníkov, ktorí majú predpoklady a ochotu participovať na riešení veľkých projektov, je obmedzená. Z toho vyplýva potreba stanovenia priorít a následnej koordinácie pracovísk, ktoré možno dosiahnuť len vzájomným spájaním síl a nie atomizáciou. Po diskusii, v rámci ktorej by sa stanovil líder a garant príslušnej úlohy, by sa dalo pokračovať spôsobom, ktorý pri úvahách o koncepcii akademickej morfológie načrtnol J. Furdík v záverečnom slove na konferencii o tradíciách a perspektívach gramatického výskumu na Slovensku: „Bol by na to býval potrebný zásadný referát autoritatívnej osobnosti alebo vopred určeného autorského kolektívu, konkrétne vytyčujúci tematicko-metodologickú osnovu diela, dopĺňaný a konkretizovaný v tematicky presne vymedzenej diskusii.“ (Furdík 2003, s. 240).

Nazdávame sa, že je najvyšší čas zvolať okrúhly stôl za účasti zástupcov všetkých slovakistických pracovísk. Diskutovalo by sa pri ňom o výskumných prioritách a potenciách, o lídroch a pracovných kolektívoch, ktoré sú schopné úspešne zvládnuť riešenie príslušných výskumných úloh, o spôsoboch spolupráce pri riešení týchto úloh, v neposlednom rade o apelovaní na príslušné zložky výkonnej moci a o stratégii lobingu za systematickejšiu a masívnejšiu podporu výskumu. Pravdaže, bolo by naivné domnievať sa, že zrazu sa zjavia osvietení politici, pre ktorých sa veda

a školstvo stanú hmatateľnou prioritou. Lenže ak sa nebudeme o túto podporu opakovane pokúšať, žiadny „mecenáš“ sa sám od seba nezjaví.

Pred úplným záverom hodno zvýrazniť ešte jeden moment. Napriek spomínaným objektívnym okolnostiam, ktoré nijakým výrazným spôsobom nevytvárajú podmienky na efektívnu spoluprácu viacerých pracovísk,²⁴ vyjadrujeme presvedčenie, že sa o takúto kooperáciu musíme usilovať. Spájanie vedeckých síl je jediná cesta na realizáciu veľkých či väčších projektov takéto typu, ako boli spomenuté v časti 3. Istú mieru optimizmu v tomto ohľade navodzujú čerstvá a pozitívna skúsenosť s prípravou tretieho, špeciálneho čísla Slovenskej reči z roku 2022, ktoré je venované 90. výročiu založenia časopisu. V podstate ide o kolektívnu monografiu, v ktorej sa reflektuje a hodnotí jazykovedné slovakistické myslenie zachytené na stránkach nášho najstaršieho jazykovedného časopisu počas deviatich decínií jeho existencie. Vyše 600-stranové číslo obsahuje okrem predhovoru 22 štúdií, ktoré pripravilo 30 autorov z rozličných slovakistických pracovísk, a to bez vonkajšej motivácie v podobe spoločného grantu, no s ochotou doslova obetovať nemalú porciu svojej výskumnej kapacity a tvorivej energie.

Aspekt pozitívnej motivácie a ochoty je kľúčový. Je zrejmé, že ak sa v budúcnosti podarí vyskladať rôznorodý autorský kolektív na realizáciu veľkej úlohy, nebude to pre priaznivé podmienky vytvorené štátom, ale preto, že pôjde o zmysluplný projekt, na riešení ktorého všetci zainteresovaní budú *ochotní* sa podieľať.

Neostáva nám nič iné len prestať hovoriť o dôvodoch, prečo sa isté veci nedajú uskutočniť, ale začať hľadať spôsoby, aby sa zámery podarilo realizovať a zrealizovať. A to sa nebude dať inak len intenzívnou diskusiou, stanovením priorít, spájaním síl, generovaním prirodzených lídrov, konštituovaním vedeckovýskumných kolektívov, v neposlednom rade aj administratívnym lobovaním, jednoducho systematickou a zanietenou prácou krok za krokom.

Literatúra:

- BLANÁR, V. (1948/1949): Prehľad jazykovedy na Slovensku v rokoch 1939 – 1948. In: *Slovenská reč*, 14/1 – 2, 1 – 20.
- BOSÁK, J. a kol. (1985): Štyridsať rokov rozvoja slovenskej jazykovedy. In: *Slovenská reč*, 50/3, 129 – 167.
- BUFFA, F. (1969): Polstoročie výskumu slovenských nárečí. In: *Slovenská reč*, 34/1, 14 – 24.
- DANEŠ, F. – HLAVSA, Z. – GREPL, M. a kol. (1987): *Mluvnice češtiny (3). Skladba*. Praha: Academia.
- DOKULIL, M. – HORÁLEK, K. – HŮRKOVÁ, J. – KNAPPOVÁ, M. – PETR, J. a kol. (1986): *Mluvnice češtiny. 1. Fonetika, Fonologie, Morfonologie a morfematika, Tvoření slov (1)*. Praha: Academia.
- FURDÍK, J. (2003): Závěrečné slovo k morfológickej problematike. In: Šimková, M. (ed.): *Trádia a perspektívy gramatického výskumu na Slovensku*. Bratislava: Veda, 240 – 241.

²⁴ Ba práve naopak, sú nezanedbateľným retardujúcim prvkom pri snahách o efektívnu spoluprácu.

- HORECKÝ, J. (1970): Niektoré predpoklady rozvoja slovenskej jazykovedy. In: *Slovenská reč*, 35/1, 3 – 7.
- JÓNA, E. (1955): Slovenská jazykoveda v r. 1945 – 1955. In: *Slovenská reč*, 20/5, 281 – 290.
- JÓNA, E. (1969): O nových úlohách slovenskej jazykovedy. In: *Slovenská reč*, 34/6, 321 – 326.
- KAČALA, J. (2003): Záver k syntaktickej tematike. In: Šimková, M. (ed.): *Tradícia a perspektívy gramatického výskumu na Slovensku*. Bratislava: Veda, 242 – 243.
- KAČALA, J. (2005): Závěrečné slovo. In: Šimková, M. (ed.): *Aktuálne otázky súčasnej syntaxe*. Bratislava: Veda, 166 – 167.
- KOČIŠ, F. (1994a): Súčasný stav a perspektívy výskumu slovenského jazyka. (Zamyslenie po 150. výročí štúrovskej slovenčiny.). In: *Slovenská reč*, 59/1, 3 – 6.
- KOČIŠ, F. (1994b): Slovenčina na križovatke európskych dejín. In: *Slovenská reč*, 59/6, 321 – 328.
- KOMÁREK, M. – KOŘENSKÝ, J. – PETR, J. – VESELKOVÁ, J. a kol. (1986): *Mluvnice češtiny (2). Tvarosloví*. Praha: Academia.
- KOTULIČ, I. (1969): Výskum dejín slovenského jazyka za uplynulé polstoročie. In: *Slovenská reč*, 34/4, 197 – 209.
- LEVICKÁ, J. (2018): Terminologický portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV. In: *Kultúra slova*, 52/3, 129 – 140.
- MIKO, F. (1969): Polstoročie slovenskej štylistiky. In: *Slovenská reč*, 34/5, 257 – 266.
- NOVÁK, Ľ. (1935): Problémy a úlohy slovenskej jazykovedy. In: *Sborník Matice slovenskej*, 13, 1 – 14.
- ONDREJOVIČ, S. (2005): Niekoľko glos k aktuálnej situácii slovenskej syntaxe. In: Šimková, M. (ed.): *Aktuálne otázky súčasnej syntaxe*. Bratislava: Veda, 9 – 13.
- ORAVEC, J. (1969): Pol storočia vo výskume slovenskej gramatiky. In: *Slovenská reč*, 34/3, 129 – 136.
- PAULINY, E. (1979): Niekoľko poznámok o spisovnom jazyku v súčasnosti. In: Kačala, J. (ed.): *Z teórie spisovného jazyka. Zborník referátov a diskusných príspevkov*. Bratislava: Veda, 43 – 51.
- PECIAR, Š. (1970): Dvadsaťpäť rokov slovenskej jazykovedy. In: *Slovenská reč*, 35/4, 195 – 199.
- PECIAR, Š. (1975): Tridsať rokov rozvoja slovenskej jazykovedy. In: *Slovenská reč*, 40/2, 65 – 71.
- PECIAR, Š. (1985): Odráž základného výskumu slovenčiny v časopise Slovenská reč. In: *Slovenská reč*, 50/2, 65 – 74.
- RUŽIČKA, J. (1960): Výskum gramatickej stavby po r. 1945. In: *Slovenská reč*, 25/4 – 5, 214 – 236.
- RUŽIČKA, J. (1966): Úlohy slovenskej jazykovedy. In: *Slovenská reč*, 31/4, 197 – 203.
- RUŽIČKA, J. (1974): Hlavné črty a úlohy slovenskej jazykovedy. In: *Slovenská reč*, 39/1, 3 – 9. *Slovenská reč. Špeciálne číslo. 90. výročie založenia časopisu (2022)*, 87/3.
- STANISLAV, J. (1946): Úlohy slovenskej jazykovedy. In: *Slovenská reč*, 12/1 – 2, 5 – 12.
- ŠTÍCHA, F. a kol. (2018): *Velká akademická gramatika spisovné češtiny. I. Morfologie. Druhy slov / Tvoření slov*. Praha: Academia.
- ŠTÍCHA, F. a kol. (2022): *Velká akademická gramatika spisovné češtiny. II. Morfologie. Morfologické kategorie / Flexe*. Praha: Academia.

Internetové pramene:

- [1] https://www.sav.sk/?lang=sk&doc=services-news&source_no=20&news_no=10045&fbclid=IwAR3bwx4XIRFMgSs76dTK6GbxZmNBll4wml6iilKDGKlqRRwWwhoXzIOW0L_A (cit. 18. 6. 2022).
- [2] <https://www.juls.savba.sk/ogs.html> (cit. 18. 6. 2022).
- [3] <https://slovník.juls.savba.sk/> (cit. 18. 6. 2022).
- [4] <https://terminologickyportal.sk/> (cit. 18. 6. 2022).
- [5] <https://lsta.juls.savba.sk/> (cit. 18. 6. 2022).
- [6] <https://www.juls.savba.sk/etymo.html> (cit. 18. 6. 2022).
- [7] https://www.juls.savba.sk/slovansky_jazykovy_atlas_knizna_seria.html (cit. 18. 6. 2022).
- [8] <http://aranea.juls.savba.sk/aranea/index.html> (cit. 22. 7. 2022).

- [9] <https://korpus.sk/korpusy-a-databazy/nastroje-snk/uvod/> (cit. 22. 7. 2022).
- [10] https://terminologickyportal.sk/wiki/Hlavn%C3%A1_str%C3%A1nka (cit. 22. 7. 2022).
- [11] <https://korpus.sk/hladat-v-korpuse/navod-na-vyhľadavanie/> (cit. 22. 7. 2022).
- [12] https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/sas/Publikacie/Brozurka_SAS.pdf (cit. 29. 8. 2022).
- [13] <http://zborniky.e-slovak.sk/> (cit. 29. 8. 2022).
- [14] https://www.juls.savba.sk/vyrocná_sprava.html (cit. 15. 6. 2022).
- [15] <https://slovo.juls.savba.sk/about> (cit. 30. 4. 2023).
- [16] <https://dennikn.sk/3179544/cesko-slovenske-slovo-tyzdna-startujeme-serial-pre-maskrtne-mlsne-lingvisticke-jazycky/> (cit. 30. 3. 2023).
- [17] https://www.culture.gov.sk/wp-content/uploads/2019/12/kodifikovana-podoba-vyhlasenie-2021_.pdf (cit. 18. 6. 2022).